

Alkohol och unga

Arbetsgrupp: Ewa Thalén
Finné(ordförande) Eva
Lohman, Lisbeth Sundén
Andersson och Anna Hed-
man.

Maj 2009

Sammanfattning

Alkohol är en dryck som många vuxna i Sverige konsumerar mer eller mindre. I de allra flesta hem dricks alkohol med måtta i samband med en trevligare middag och i festligare sammanhang. Emellertid går det inte att blunda för att vissa personer brukar alkohol i en omfattning som är att likställa med riskbruk och vi har en växande grupp som troligen konsumerar alkohol med ett missbruksbeteende.

Undersökningar visar att det finns uppskattningsvis mellan 200 000 – 400 000 barn i Sverige som lever i familjer med missbruk av alkohol och andra droger. Någon exakt siffra finns inte. Det är med andra ord många barn som mer eller mindre dagligen upplever drogrelaterade problem i sitt hem.

Barn med missbrukande föräldrar befinner sig självklart i en mycket svår situation. Ofta medför föräldrarnas missbruk att barnen mår mycket dåligt, eftersom dessa precis som deras föräldrar, gör allt för att dölja deras/deras missbruk. Barn förstår tidigt att det inte är ett normalt beteende och övertar i stor utsträckning en vuxenroll när det gäller att få hemmet att fungera på ett "normalt" sätt.

Dessutom upplever många barn att omgivningen blundar för missbruket i familjen och de känner sig därför både övergivna, ensamma och kränkta.

Många av våra förslag gäller generella insatser för att stärka barn och ungdomar. Dessa täcker områden inom familjen, skolan, fritiden och samhället i stort och vi lägger flera konkreta förslag.

Därutöver har vi några förslag som är mer specifika, till exempel gäller det ett förtydligande när det gäller anmälningsskyldighet för butiker som säljer folköl, hårdare tag mot langning och mot försäljning av illegal införd sprit.

Arbetsgruppen lägger också förslag till ett förtydligande av vad anmälningar till socialtjänsten vid misstanke om att barn far illa innebär och möjlighet till tvångsvård av gravida som missbrukar alkohol när alla övriga insatser är uttömda.

Inledning

Alkoholkonsumtionen i Sverige har förändrats mycket över tid. Idag dricker vi betydligt mer vin och starksprit än vad vi gjorde för tio år sedan. De allra flesta har inga problem med sin konsumtion. Men det går inte att blunda för att vissa personer brukar alkohol i en omfattning som är att likställa med riskbruk och vi har en växande grupp som troligen konsumerar alkohol med ett missbruksbeteende. Den största gruppen missbrukare är dolda för sin omgivning. Det är kvinnor och män som går till sitt arbete, som upprätthåller sin sociala status och i övrigt ter sig vara precis som alla andra.

Undersökningar visar att det finns uppskattningsvis mellan 200 000 – 400 000 barn i Sverige som lever i familjer med missbruk av alkohol och andra droger. Någon exakt siffra finns inte. Det är med andra ord många barn som mer eller mindre dagligen upplever drogrelaterade problem i sina hem.

Det är för att stärka dessa barn som arbetsgruppen har arbetat fram denna rapport. Den kommer i första hand ge förslag till hur man kan stärka dessa barn så att de kan klara av sin vardag även när det i hemmet finns missbruk.

I arbetet har vi studerat olika skrifter och forskningsrapporter. Vi har haft ett möte tillsammans med Sven Bremberg, alkoholforskare på Folkhälsoinstitutet, i övrigt har gruppens enskilda ledamöter samtalat med olika befattningshavare på olika nivåer som på ett engagerat sätt delgivit oss sina kunskaper. Det är vi mycket tacksamma för.¹ Dessutom har vår arbetsgruppens medlemmar varit för sig beviljat seminarier och debatter.²

Direktiv

Arbetsgruppen ska presentera en rapport som ska vara underlag för konkreta rekommendationer på politisk nivå. Arbetsgruppen ska belysa alkohol och dess konsekvenser utifrån barnperspektivet som främsta fo-

---

¹ *Barn till missbrukare*, föredrag av Sven Bremberg på Statens folkhälsoinstitut och Karolinska sjukhuset, 2009-01-28.

² *Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem, omfattning och analys*, Statens folkhälsoinstitut, R 2008:28.

kus. Arbetsgruppen ska undersöka och belysa vad föräldrars eller nära anhörigas alkoholmissbruk får för konsekvenser för barn.

Frågor som ska klarläggas är hur barn i dessa familjer mår, hur påverkar det deras vardag, och hur påverkar föräldrarnas alkoholmissbruk barnens hälsa?

Alkoholism är ärftligt, hur påverkar det barnens eget alkoholbeteende i vuxen ålder?

Många ideella organisationer som BRIS, Maskrosbarn och Rädda Barnen, men även sjukvården, skolor, fritidsverksamheter och BUP kommer dagligen i kontakt med barn till missbrukande föräldrar.

Vad finns det för arbetsmetoder för att upptäcka barn som lever med missbrukande föräldrar och vad finns det för hjälp och stöd för dessa barn?

Arbetsgruppen ska redovisa teorier från dokumenterad svensk och internationell forskning samt erfarenheter från organisationer, sjukvård och andra institutioner och enheter som kommer i kontakt med barn till föräldrar med alkoholproblem.

Kvinnor och män

Kvinnor och män som idag befinner sig i ett gränsland mellan riskbruk och missbruk ökar, särskilt ökar drickandet i gruppen äldre kvinnor, vilket har uppmärksamats av Folkhälsoinstitutet.

Förebyggande arbete mot just kvinnor anses utifrån de mål för svensk restriktiv alkoholpolitik, som är antagna av Sveriges Riksdag, som särskilt viktigt. Flera av de insatser som i dag görs på många håll, tror vi är viktiga instrument för just det förebyggande arbetet. Vi kommer att lyfta fram några exempel som pågår runt om i vårt land.

Så upptäcks riskkonsumtion och missbruk

Synen på vad som är "för mycket" har förändrats. Man unnar sig ett glas eller två eller några öl efter jobbet en dag mitt i veckan och inte bara på helgerna som det var förr.

Alla som har haft en person i sin närhet som missbrukar/riskbrukar vet att den sista att erkänna att det gått över styr är den individ som har pro-

blem. Att få den personen att söka hjälp för något "som inte existerar" är i princip omöjligt.

Tidig upptäckt av ett riskbruk är en mycket viktig faktor för att förhindra ett framtida missbruk.

Hälso- och sjukvården och företagshälsovården har idag som rutin att ställa frågor om alkoholkonsumtion när någon gör en hälsokontroll. Högt blodtryck, problem med sömnen, ångest eller där någon som behandlas för en depression men tillfrisknat, kan vara varningssignaler på risk- eller missbruk.

Vissa kommuner arbetar framgångsrikt med olika projekt för att få människor att våga ta kontakt. En konkret metod är telefonrådgivning där den som ringer får vara anonym, detta för att uppmuntra människor att söka hjälp innan man hamnar i ett djupt missbruk.

Folkhälsoinstitutet satsar via webbplatsen www.alkoholhjalpen.se på att nå ut till många människor.³ Den är inriktad på självhjälp och består av två viktiga delar. Den ena riktar sig mot dem som funderar på om hon eller han dricker för mycket. Den andra vänder sig till dem som oroar sig för andras drickande.

Det finns också en rådgivningsbyrå (RÅBA) som erbjuder hjälp och stöd till enskilda, familjer och arbetsplatser där man också kan få vara anonym.

Mödravårdscentraler (MVC) arbetar aktivt med frågan om alkohol och graviditet. Barnavårdscentralerna (BVC) arbetar också aktivt med frågan om alkohol i samband med amning, alkohol och barn. Arbetsgruppen anser dock att mer kan göras, till exempel kan man öka antalet oanmälda hembesök från BVC. I Finland visar nämligen en studie att den kontrollgrupp som fick oanmälda hembesök av BVC en gång i månaden under barnets fem första år hade positiv effekt vid en uppföljning när barnet var 21 år än den kontrollgrupp som inte fick några besök.

- Arbetsgruppen föreslår att Barnavårdscentralen (BVC) gör fler oanmälda hembesök.

---

³ www.alkoholhjalpen.se.

Barn och ungdomar

Trygga och goda uppväxtvillkor är avgörande för barn och ungas hälsa och för folkhälsan på lång sikt – familjen är den grundläggande gemenskapen i samhället. Föräldrarna har huvudansvaret för barnets välbefinnande.

Förhållanden i barnets familj, barnets relationer till vänner och andra i barnets omgivning är centrala faktorer för barns och ungas hälsa. Den mest centrala aspekten av barns uppväxtvillkor är relationen till föräldrarna. Föräldrarna är de som känner sitt barn bäst. Goda relationer mellan barn och föräldrar ökar möjligheterna till en god hälsa under hela livet.

Familjen kan även ibland vara en riskfaktor; bristande tillsyn, föräldrar som är positiva till normbrytande beteenden, till exempel alkohol och droger, är exempel på riskfaktorer. Därför bör ett medvetet och strukturerat arbete inriktas på att stärka skyddsfaktorerna och motverka riskfaktorerna.

Det finns ett omfattande vetenskapligt stöd för att olika former av föräldrastöd, som stärker föräldrars kompetenser, ger goda effekter på barnen. Sven Bremberg på Folkhälsoinstitutet konstaterar att om barn får stöd och hjälp innan fem års ålder är samhällets vinster som störst.

Ungdomar som använder alkohol utsätter sig för stora risker. Om vi för ett ögonblick bortser från de rent medicinska riskerna så ökar dramatiskt riskerna för att utsättas för våld.

Bland tonårspojkar är risken för att bli utsatt för och delaktig i misshandel väsentligt större när alkohol konsumeras. Gruppen flickor som utsätts för, eller deltar i, våldshandlingar är ökande i takt med att flickor dricker en större mängd alkohol.

För tonårsflickor ökar även risken för att utnyttjas sexuellt dramatiskt. Det handlar inte alltid om sexuellt utnyttjande i lagens mening eller våldtäkt, men risken för att de unga flickorna gör saker de inte vill är stor och att vakna morgonen efter och ångra sig är inte en god start på vuxenlivet.

Langning och anmälningsplikt

Utifrån den restriktiva alkoholpolitik som bedrivs borde tillgången på alkohol vara liten. Dock vet vi att ungdomar idag inte har några problem att köpa alkohol.

Den största delen kommer ungdomar till del genom langning. Den ena vägen att få tag i alkohol kan vara via äldre kompisar eller okända vuxna som köper ut och säljer vidare. Andra ungdomar får alkohol av sina föräldrar trots att de inte har åldern inne. Det finns även vuxna som agerar "försäljare" av illegal smuggelsprit. Det finns även ungdomar som själv handlar alkohol även när de inte har åldern inne.

"Från och med den 1 juli 2001 är den som bedriver detaljhandel med försäljning eller servering av folköl skyldig att anmäla detta till den kommun i vilken försäljningen bedrivs. Anmälan skall göras senast när verksamheten påbörjas och är en av förutsättningarna för att folkölsförsäljningen skall vara tillåten."⁴ Idag är det böter och fängelse upp till sex månader som gäller⁵ om man bryter mot anmälningsplikten eller säljer folköl till dem som inte har åldern inne.

Anmälningsplikten fungerar inte. Robert Damberg, förbundsordförande för Ungdomens nykterhetsförbund uttalar sig på Brännpunkt i SvD den 5 mars 2009. "Våra minderåriga kontrollanter köpte folköl rakt framför näsan på alkoholutredaren Anita Werner i höstas. "Och ändå görs ingenting⁶!

Att de som säljer alkohol är noggranna med ålderskontroller är viktigt, tyvärr vet vi att så inte alltid är fallet.

Arbetsgruppen anser att regelverket runt olovlig försäljning av folköl bör stramas åt. En förutsättning är att kommunernas tillsyn är tillräcklig och att oanmälda besök görs regelbundet i butikerna. För att kommunernas tillsyn ska uppmärksammas måste det märkas när en butik slarvar med ålderskontrollen. Säljer en butik alkohol till minderåriga ska butiken få en erinran, om det efter erinran inte blir bättre ska butiken mista sitt tillstånd att sälja folköl.

För att tydliggöra kommunernas tillsynsarbete kan man exempelvis använda sig av ett dekalsystem som visar om en butik sköter sina åtagan-

---

4

[http://www.boxholm.se/web/boxholm/internet.nsf/AllByUnid/8A7AB908326A2ECCC1256F490060CD2E/\\$File/912-BEA.pdf?Openelement](http://www.boxholm.se/web/boxholm/internet.nsf/AllByUnid/8A7AB908326A2ECCC1256F490060CD2E/$File/912-BEA.pdf?Openelement) **Bättre källa behövs**

⁵Se Alkohollagen, 10 kap. 7 §.

<http://www.malmo.se/download/18.7e45ceb511c52b7cf0780004063/Info+Folk%C3%B6l0709.pdf>

⁶ http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_2553127.svd

den eller inte. I samband med erinran är det till fördel om kommunen annonserar i lokaltidningen om att erinran har utdelats.

Den största delen alkohol kommer dock ungdomar till del genom langning. Från arbetsgruppen anser vi att lagstiftningen behöver skärpas. För det första anser vi att straffskalan för langning ska öka. För det andra anser vi att när försäljning av illegal smuggelsprit sker från fordon, bör fordonet kunna beslagtas om brottet anses som grovt.

Föräldrastöd

Arbetsgruppen vill lyfta fram tre angelägna delar i den nyligen presenterade Föräldrastödsutredningen (SOU 2009:131).

För det första det generella föräldrastödet, som ska fungera på ett liknande sätt över hela landet, och som gäller hela graviditeten fram till dess barnet är 18 år. För det andra att ideella, offentliga och privata aktörer bör samverka. För det tredje att föräldrastödet ska bygga på befintliga strukturer och på samverkan mellan de aktörer som vanligen har barn och föräldrar som målgrupp.

Även om många insatser riktar sig till föräldrar så är det barnets hälsa, utveckling och välbefinnande som är i fokus.

Under senare år har det funnits indikationer på ett minskat välmående hos barn och unga i Sverige. Rapporter beskriver att den psykiska ohälsan hos barn och unga har ökat. Barn och unga beskriver dessutom i större utsträckning ångslan, ångest och oro.

En annan signal är att antalet sökande till BUP enligt verksamhetscheferna fördubblats under en tioårsperiod. Att föräldrar får stöd i sin föräldroll är något som kommer barnen till godo i förlängningen. Det är också en väg att finna de barn som lever i familjer med olika missbruk.

Familjecentraler eller liknande verksamhet där olika myndigheter och organisationer samverkar i syfte att ge bättre stöd till familjer med barn. Tror vi är en bra satsning. Samverkanspartners är både MVC och BVC liksom öppna förskolan, socialtjänsten, förskolan och grundskolan med målsättningen att skapa ett effektivare stöd till blivande föräldrar samt till barn från 0 till 18 år och deras föräldrar.

Dessa parter kan tillsammans vara en mötesplats för föräldrar och barn i en god miljö och med tillgång till olika kompetenser, bland annat genom föräldragrupper och föreläsningar.

Förskola, skola, skolbarnomsorg och elevvård

Trots den avgörande roll som föräldrar spelar är det även viktigt att barn och ungdomar har andra vuxenkontakter. Detta är särskilt viktigt för barn som lever i familjer med olika problem. Miljön i förskola, skola och i skolbarnsomsorgen spelar stor roll. Personalgrupper som arbetar i förskola, skola, elevhälsa och skolbarnsomsorg får i viss utsträckning i sin utbildning frågan om droganvändning belyst.

Vi tror att det är viktigt att samarbetet mellan förskolan och BVC/Vårdcentral fördjupas och förbättras för att stärka de enskilda barn där problem kan finnas.

En viktig del för att barn ska klara av sin vardag är att vi lyckas få en minskande andel barn i skolan som misslyckas. Att misslyckas skapar en känsla av osäkerhet som många gånger medför att barn och ungdomar gör saker som de i grunden inte är lyckliga över. Att misslyckas sänker självkänslan och många är de som i stället börjar "hänga" ute med andra ungdomar som många gånger är äldre.

De insatser som nu görs inom skolpolitiken införs för att minska andelen barn som misslyckas i skolan. Fokus i Alliansregeringens förslag är att upptäcka barn med svårigheter på ett tidigt stadium för att på så sätt redan i unga år upptäcka barn med särskilda behov. Vår förhoppning är att skolan därigenom lyckas bättre med sitt uppdrag.

Att stärka barns sociala och emotionella träning är viktigt. Antalet barn som har tränat dessa färdigheter har visat sig vara i mindre behov av stöd. Ett verktyg som används för detta kallas SET (Social och emotionell träning) och används på en del skolor i Sverige. Vi tror att det är bra om fler skolor använde sig av denna eller liknande metoder.

Under skoltiden arbetar skolan i huvudsak på ett bra sätt med frågan om alkohol och annan droganvändning i olika årskurser med olika inriktning. Många kommuner genomför anonyma drogenkäter för att på det sättet "mäta" hur barn och ungdomar använder olika droger. Arbetsgruppen menar att det här är en god utgångspunkt för fortsatt arbete.

Vissa kommuner är duktiga på att informera föräldrar om alkohol och droger. Informationen bygger på barns och ungdomars egen användning. Vi vet att det finns kommuner där föräldrar i samband med utvecklingssamtal erbjuds enskild information om just ungas alkohol- och droganvändning.

För att upptäcka barn som lever i missbruksfamiljer är det viktigt att upprätthålla och fortbilda elevvårdspersonalens kompetens. Förskola och skola bör ha tillgång till psykolog och kurator. Om insatser sätts in på ett tidigt stadium ökar förutsättningarna för barn att få hjälp.

Tyvärr vet vi att på vissa håll är antalet erbjudna elevvårdstimmar mycket få. Från arbetsgruppen anser vi att statistiken om elevvården bör öka och vi vill att ett nyckeltal som visar antalet elever/skolsköterska ska redovisas. Skälet till detta är för att tydliggöra hur det ser ut på olika skolor.

Vi tror även att större samverkan mellan elevvård och missbruksenhet inom socialförvaltning skulle främja situationen för barn och ungdomar. Ett hinder som dock emellanåt lyfts fram är att sekretessreglerna mellan olika instanser inom kommunal verksamhet är olika.

I de kommuner där detta inte är något problem har man ett bra arbets sätt för samverkan. Där frågar man föräldrar om olika kommunala verksamheter får samverka. Där lite görs ställs sällan frågan. Där används snarare sekretessen som skäl för att slippa införa insatser.

Att samverka ska ske mellan kommunala verksamheter för att hjälpa barn i svåra situationer är för oss i arbetsgruppen självklart och om sekretess kan användas som "ursäkt" för att inget göra bör, lagstiftningen ses över.

Enligt lagen ska anmälningar till socialförvaltning göras om personal inom förskola/skola misstänker att barn far illa. Utifrån påpekanden från många unga vuxna om hur deras uppväxt har varit befarar, vi att man emellanåt inte anmäler för att det känns "obehagligt". Detta är ett problem. Fortbildning för personal i förskolan/skolan om vad en anmälan innebär tror vi krävs. En anmälan innebär ju inte att man vet att något är fel, utan att man känner oro för att så är fallet. Det är socialförvaltningen som efter anmälan får i uppdrag att gå vidare med ett ärende för att konstatera om det fanns grund för den. Det är viktigt att skollädares är tydliga mot sin personal att det inte är de som gör bedömningen – de är enbart oroliga.

Idag informerar alltid socialsekreterare föräldrarna då en anmälan skett. Vi ser ingen anledning till att ändra på detta förfarande, men vår bestämda uppfattning är att då anmälan har skett ska socialsekreterare även träffa barnet utan föräldrars närvaro.

Fritidsaktiviteter

Ytterligare vuxenkontakter även utanför skolans verksamhet stärker alla barn och ungdomar, men är framför allt mycket viktiga för barn som lever i familjeförhållanden med problem. Att öka kunskapen hos ideella ledare inom olika föreningar är därför viktigt.

Ledare inom dessa verksamheter ska föregå som goda exempel, men de ska även ges möjlighet till större kunskap om hur barn kan reagera när de lever i riskmiljöer. Som fotbollstränare för en grupp 16-åringar är att vara ett föredöme att avstå ölen efter en match.

En god förebild kör till matchen i ett lugnt tempo. På många håll är detta en självklarhet, men ett motsatt beteende finns. Som morot för deltagande i fortbildning skulle en kommun kunna ge ökat föreningsstöd om man utbildar sig i kommunens regi.

Fritidsgårdar, fältgrupper och nattvandrare fyller en viktig funktion för att skapa ytterligare vuxenkontakt. Även polisens arbete är viktigt. Polisen ska arbeta med "nolltolerans" när det gäller unga personers innehav av alkohol – den ska beslagtogs.

Missbruk

Med alkoholberoende menas per definition "en grupp av fysiologiska, beteendemässiga och kognitiva fenomen där alkoholen får en mycket högre prioritet av individen än andra beteenden som tidigare haft större betydelse".⁷

Idag är forskningen överens om att vi dricker mer än vad vi gjorde för tio år sedan. 1996 drack vi 8 liter ren alkohol per person jämfört med 2006 då vi drack 9,7 liter. Männerna dricker mest, men det är hos kvinnorna som drickandet ökar.

Vuxna med missbruk

På varje arbetsplats finns det mellan 10 och 20 % som beräknas dricka mer än vad de mår bra av. Mellan 3 och 5 % av Sveriges befolkning är

---

⁷ ICD-10. Klassifikation av sjukdomar och hälsoproblem 1997 (KSH97).

alkoholister. Tidig upptäckt av ett riskbruk är en mycket viktig faktor för att förhindra ett framtida missbruk.

I Socialstyrelsens nationella riktlinjer fokuserar man på både de medicinska och sociala insatserna.⁸ Vilken typ av behandling som skall väljas beror på hur individens vardagliga och sociala situation ser ut och på graden av missbruk/riskbruk.

Likaså har individens motivation stor betydelse för behandlingsresultatet. Att först inse att man har ett för stort alkoholintag är för många ett första steg på vägen mot ett nyktrare liv. Upplevs en behandling som ett tvång för något som man inte anser att man har behov av blir resultatet lika med noll.

De personer som har ett riskbruk snarare än ett missbruk blir lika hjälpta med ett kort behandlingsprogram som med ett långt. Vid svårare missbruk kan även psykiatrin behöva kopplas in men det är viktigt att konstatera att det då är två behandlingar och sjukdomar som måste skötas parallellt och att man inte kan "lägga ihop" behandlingarna.

Socialstyrelsen anser att beteendeterapi, motiverande samtal och vård på öppna eller slutna behandlingshem är det som ger bäst behandlingseffekt. Socialstyrelsen konstaterar även att det är viktigt att använda sig av samma termer och begrepp när det gäller att definiera vad missbruk/riskbruk är.

Att tidigt upptäcka någon som kan vara i fara för att utveckla ett skadligt drickande är viktigt, men därifrån till att göra en anmälan till en socialsekreterare är steget långt. I vårt land är vi nämligen rädda för att kränka någons integritet. Vi hoppas alltid att någon annan skall göra något så att vi själva slipper ingripa, detta trots att man kan göra anonyma anmälningar. Här efterlyser vi civilkurage.

Att dokumentera en behandling är viktigt. Genom att jämföra olika behandlingar tar man reda på vilka behandlingar som var bra och vilka som inte var det.

Primärvården, företagshälsovården, kommunen med socialtjänsten som sitt verktyg och olika behandlingshem samt kontakter med frivilligorganisationer främst Länkarna och AA är de behandlingsalternativ som idag anses ge bäst resultat.

---

⁸ *Nationella riktlinjer för vård, behandling och omsorg*, Socialstyrelsen 2007.

Tolvstegsprogrammet (Minnesotabehandling), motiverande samtal, aktivering av nätverk runt individen samt återfallsprevention som är uppbyggd på kognitiv beteendeterapi har visat sig vara metoder med god effekt.

Om individen har ett tungt missbruk är ofta ett absolut alkoholstopp nödvändigt för att begränsa de medicinska effekterna av drickandet och för att begränsa skadorna för omgivningen.

Det är ju nästan aldrig bara en person som påverkas när någon dricker för mycket. Tvångsvård är den yttersta formen av behandling när inget annat hjälper, men det saknas bevis för att denna typ av vård ger effekt på längre sikt.

Tvångsvård kan dock vara befogad när gravida kvinnor missbrukar alkohol eller droger och när alla andra insatser utfömts och den gravida kvinnan inte visar något intresse till att avstå från sitt missbruk. Detta för att skydda den individ som i det läget inte har någon talan, det ofödda barnet.

Barn med missbrukande föräldrar

Vi tycker att alla barn ska ha samma livschanser. I praktiken betyder det att barn som växer upp i missbruksfamiljer tidigt måste få stöd och hjälp. Vuxensamhället måste ta sitt ansvar fullt ut för att hjälpa de här barnen.

Kommunerna är idag skyldiga att erbjuda hjälp och stöd till barn som har det svårt. Socialtjänstlagen är mycket tydlig här. Många kommuner bedriver idag gruppverksamheter för barn till missbrukare och till familjer som behöver stöd och hjälp.

I många kommuner är denna gruppverksamhet både kunskapsbaserad och kvalitetssäkrad och den bygger på pedagogiska program som ger terapeutiska effekter. Arbetsgruppen tror att dessa verksamheter är oerhört viktiga, men vi menar att ytterligare insatser behövs, för att alla barn som lever i en dålig miljö ska få adekvat hjälp.

Vi tror att många av de generella insatser vi lyfter fram i denna rapport kommer att göra att fler familjer med problem kommer att upptäckas. Det är vår förhoppning att insatser sätts in för det enskilda barnet.

Vi är medvetna om att en kommun kan tycka att kostnaderna ökar när fler barn som inte har det bra upptäcks, men vi är övertygade om att totalkostnaden på sikt minskar. Chansen är avsevärt mycket större att det här barnet som fått stöd och hjälp i tid, kommer att klara skolan i stör-

re utsträckning och risken för att de själva hamnar i missbruk i vuxen ålder kommer att minska.

Vi måste hela tiden ställa oss frågan: Vad kostar det att ingenting göra? Vad kostar det för samhället? Och för barnet?

Bäst resultat med generella insatser

Generella insatser mot missbruk och riskbruk av alkohol bör sättas in mot samtliga vuxna, ungdomar och barn. Detta för att få alla medvetna om att alkohol för många individer skapar stora problem. Forskning och studier visar att generella åtgärder mot barn, för att förebygga och minska missbruk, är vida överlägset än att enbart försöka finna riskgrupper och sätta in åtgärder för dem.

Ett citat vi i gruppen har fastnat för fick vi från Sven Bremberg på Folkhälsoinstitutet, "små insatser för många ger större effekter än stora insatser för få".

Om olika instanser ska lyckas är det viktigt att det finns en stor vilja att arbeta generellt med frågor om missbruk och trygghet. Många av de insatser vi kommer att peka på ligger på det kommunal- och landstingskommunala planet. Vad som då måste ses som en framgångsfaktor är att det finns en stor politisk vilja att genomföra insatser.

Idag finns det kommunala samordnare i cirka 250 kommuner och i varje län finns länsamordnare. Det förebyggande arbetet i kommunerna bedrivs nu mer samordnat och insatserna baseras i allt större utsträckning på effektiva och vetenskapligt utprövade metoder.

Många kommuner redovisar trefaldigt positiva resultat. Konsumtionen och berusningsdrickandet har minskat bland ungdomar. Tillgången på alkohol har begränsats. Föräldrar langar mindre och de bjuder inte i lika stor utsträckning sina barn på alkohol hemma.

Från kommuner där insatserna är många och det förebyggande arbetet stort kan vi se att en viktig del är att politisk vilja och prioritering av frågan är en förutsättning för att nå lyckade resultat.

Slutsatser

Moderatkvinnorna har identifierat tre skäl som visar att generella insatser lönar sig bäst.

För det första kan det vara mycket svårt att finna riskgrupperna.

För det andra kommer det att finnas en del av populationen som aldrig ses som en riskgrupp och som därmed lämnas utanför insatser som ändå visar sig få problem i framtiden.

För det tredje konstaterar vi att generella insatser är betydligt billigare än att enbart fokusera på individer som redan "åkt" dit, eftersom gruppen med allvarliga problem långsiktigt blir större om man inte genomför generella insatser.

Arbetsgruppen föreslår att

- Barnavårdscentralen (BVC) gör fler oanmälda hembesök.
- Ökad tillsyn mot försäljning av folköl till minderåriga.
- Indragen rätt för butik för försäljning av folköl vid upprepad försäljning till minderåriga.
- Skärpt straff för grov langning
- Fordon ska kunna beslagtas vid försäljning av illegalt införd alkohol vid grov langning
- Inrätta familjecentraler eller liknande verksamhet för barn från 0 till 18 år i samtliga kommuner.
- Kompetensutveckla förskolan och skolans personal om vad anmälningsplikten till socialförvaltning innebär
- För in nyckeltal om antalet barn per skolsköterska.
- Låt eleverna i skolan och på gymnasiet fylla i anonyma drogenkäter om sina alkoholvanor.
- Kommunen ska erbjuda ledare inom den ideella sektorn utbildning om alkohol och droger, gärna i kombination med ökat föreningsbidrag.
- Polisen ska arbeta med "nolltolerans" när det gäller unga persons innehav av alkohol – den ska beslagtas.